

seria de autor

ALEXANDRU
LASCAROV-MOLDOVANU

5

Tătunu

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2015

Cuprins

<i>Prefață</i> (Livia Ciupercă)	7
Partea întâi	
1. Într-o noapte de noiembrie	15
2. Popasuri	26
3. Obârșia unei porecle	45
Partea a doua	
1. Demonul	59
2. Nămezi	78
3. Bădia Tuderiță	110
Partea a treia	
1. Focul	135
2. În păduricea de la „Mihai Bravul”	149
3. Nel... ..	165
Partea a patra	
1. Iov	185
2. Elvira	198
3. Dănț	207
Partea a cincea	
Înălțare	219
<i>Epilog</i>	229

PREFAȚĂ

În Seria de autor „Alexandru Lascarov-Moldovanu”, apărută la Editura Doxologia din Iași, ni se proiectează o generoasă invitație-incursiune în universul moral-creștin al unui scriitor prolific, care ne impresionează prin înveșmântarea în mantie naratologică a tuturor virtuților teologice, prin simplitatea și suplețea frazării, prin sonorități cu aură duhovnicească, întru ascultare, nădejde, smerenie, cuvioșenie.

Cu precădere, romanele: *Biserica năruită* (1932), *Mamina* (1934), *Întoarcerea lui Andrei Pătrașcu* (1936) și *Tătunu* (1937), scrieri de o profundă vibrație sufletească, având în prim-plan puritatea familiei creștin-ortodoxe, transmit un curat și pur mesaj al omului, „zidire de mare preț”, al ființei care „prin trup aparține lumii fizice, prin suflet – lumii spirituale...” (Părintele Arsenie Boca).

În epocă, romanele lui Al. Lascarov-Moldovanu (1885-1971) au fost prețuite, au cunoscut cronici literare favorabile, au dobândit multe premii. Imortalizarea casei țărănești și a familiei de buni creștini reprezintă un bun prilej de a înțelege că și-n timpuri îndepărtate, mai precis, înainte de jumătatea secolului al XX-lea, curățenia întru sfințenie era totuși lucru de mirare, dar de aleasă binecuvântare. Nici bucuriilor, nici necazurilor nu le poți pune stavilă. Ne este prea cunoscută „lecția” lui Iov din Vechiul

Testament pentru a înțelege că viața își are ale ei locuri de taină. Multe valuri dușmănoase pot umbri tihna unei familii, dar armonia, credința, „mângâierea nădejdei” rămân piloni de neînvinș. De o Mamina și de un Tătunu e nevoie oricând. Mama și tata înseamnă prunci frumoși, sănătoși și iubitori. Mamina, Tătunu și plus copiii ar trebui să pecetluiască mereu ceea ce numim familie.

Vorbim de modernitate, ne învăluim în vâltoarele noului, unde ne încercuiesc stridențele, dar uităm adeseori de ceea ce este sfânt: respectul față de tot ceea ce am moștenit din moși-strămoși, respectul și iubirea pentru familie. Ne aruncăm în vârtejul zgomotelor șocante, crezând că așa vom atrage atenția. În scris, uităm de majusculă, uităm de virgulă, uităm de termenii bunului-simț. Adoptăm și-o anume vestimentație, și-un anumit stil – nestilat, crezând că suntem interesați. Ne aruncăm în iureșul învârtoșat al banului, al succesului, al unui fotoliu (zice-se) prețios, uitând de ceea ce înseamnă virtute. Uităm de respectul față de semenii noștri, de cei care ne-au dat viață, de cei care ne-au educat și ne-au format. Și dintre toate, cel mai grav, uităm de rolul și rosturile familiei. Mai știm ce înseamnă familia creștină? Tata, mama și copiii!

Câtă taină divină în durerea zămislitoare de prunc! Câtă emoție, în așteptarea pruncului – zămislire din tine, carne din carnea ta, trup din trupul tău, fruct al iubirii întru înflorirea familiei tale – a mării familii care este neamul tău străbun, neamul tău îndumnezeit de Tatăl Ceresc.

Se știe prea bine, tema maternității este reflectată genial și în pictură, și în sculptură... Dar în literatură,

frazele-s răscolitoare. Ele ne ajută să refacem acel firicel de busuioc sfințit, să recompunem sfânta ctitorie a ceea ce merită să rămână familia: tatăl, mama și copiii! Ce poate fi mai sfânt pe lume decât acel moment unic de tresăltare, „meșterul faur al existențelor”? El este acela care „poruncește vieții celei noi să se miște și să-și ceară dreptul la trai...”. Porunca sa dictează și durerii. El, doar el, „meșterul faur al existențelor”, „dă dreptul” durerii de a se arăta și de a consfinți... frumusețea. Durerea zămisli-toare de prunc! Din marea iubire de semeni, din dăruirea întru armonie a unei familii trainice, armonioase, păstră-toare a ritmurilor eticii străbune, își au obârșia și-alin-turile „Mamina” sau „Tătunu”.

Inspirându-ne din literatura lui Alexandru Lasca-rov-Moldovanu, să încurajăm, să protejăm și să îmbră-țișăm familia creștină: o Mamina și-un Tătunu alături de pruncii lor, cu-aleasă admirație – și în miez de mileniu III!

Livia Ciupercă

1. ÎNTR-O NOAPTE DE NOIEMBRIE

Ningea. Fulgi mari se coborau din văzduhul plin de înnoptare și legănându-se, ca într-un joc, se lăsau pe pământul tăcut. Noaptea mergea spre sfârșitul ei, de undeva se arătau lucirile albicioase care mâncau din trupul negru al nopții. Era peste tot o liniște, care îngăduia să se audă până și așezarea fulgilor pe foile îngălbenite care mai rămăseseră pe copaci. Vânt nu se arăta de nicăieri, iar câinii nu se auzeau. Și mereu, din văzduhul înnoptat se lăsau, în goană neisprăvită, fulgii mari și ușor legănători. Nu era frig.

Tătunu, cu gulerul paltonului ridicat, pășea încet pe covorul alb de zăpadă, care scârțâia ușor sub apăsarea tălpilor.

Privea spre tăcerea dimprejur și avea în duh un fel de uimire luminoasă. Simțea o desăvârșită părtașie cu tot ce-l înconjura. Copacii tăcuți păreau niște ființe care nu-i doresc nici un rău, casele tăbărate prin curți și le simțea apropiate și chemătoare, gardurile, niște lungi semne însoțitoare de-a lungul drumului – fulgii grăbiți, niște salutări suave ale văzduhurilor, iar acestea, niște imense coraturi proteguitoare, dincolo de care stau toate tainele vieții.

Bucuria lui era o contopire în toate acestea, ca o revărsare a sufletului într-o vastă cuprindere albă și primitoare, fără gânduri mărunte, la cine știe ce interese omenesti. Părea chiar că nu-i o bucurie, ci o senină seriozitate,

prinsă într-un cadru de zâmbet neobișnuit. O simțire de realipire către un nevăzut și nemărginit trup de duh, cu mii de brațe mângâietoare, stând tuturor la îndemână spre a le răpi sufletul spre ariile albe ale unor desfătări nepământene.

Tătunu mergea domol, de parcă ar fi vrut să nu apese prea tare pufosul covor încă neatins până atunci de picior omenesc, și lăsa să se coboare, odată cu fulgii de zăpadă, și aceste simțiri și cugete răzlețe asupra duhului lui încins de acest jar binefăcător.

De cu seară se arătase că va fi o frumoasă noapte de noiembrie. Vântul căzuse, cerul era prietenos-plumburiu, fulgi răzleți se iveau, dând copiilor întâiul fior de bucurie iernatică, zgomotele se catifelau sub cupola micșorată a văzduhului, pe crengile lipsite de frunze ale copacilor se așeza ușoara podoabă albă, iar licărul de la gura sobelor părea și el mai vesel, poftind la gânduri potolite de bine și de împăcare.

În odaia copiilor zvoana iernii venise cu bucurii mari. Nel, băiat cu chipul tras și cu ochii mereu porniți spre visare, strigase către Gan, care dregea, stricând, o jucărie cu un ascuns mecanism:

- Gan, ninge... Ninge, Gan...

Gan, din fire mai practic, își dezlipi încet ochii de pe jucăria disecată, și răspunse atât:

- Iote, mă! Ninge...

La acestea, Elvira, surioara lor, aruncă deoparte trupul greu fărâmat al unei păpuși - și venind la geam, râse din ochii ei cenușii și mari - și zise:

- Țe asta?

Gan o lămuri:

- Ce să fie? Ninge...

Și tustrei veniră la geam ca să întâmpine cu chipuri diferite uimite pe vestitorii albi ai iernii.

Auzindu-le ușoara lărmuire, Maria, mama lor, venise din odaia alăturată - și, prinsă și ea în același val de bucurie, se apropie de ei, desfăcând brațele ca pentru a-i cuprinde pe tustrei.

- Copilași, vine iarna...

Ochii ei mari și căprui se încercuiră pe dată în che-nar umed de lacrimi - și luând în cercul cald al brațelor pe copii - îi sărută, repede, pe creștet.

Rămaseră câteva clipe, privind goana înțețită a fulgilor sprinteni.

Așa-i găsi Tătunu, care venea din oraș, cu servieta sub un braț - și cu câteva pachete în mâna cealaltă.

Se oprise la geam - și având un fulg drept pe vârful nasului, le făcu „bau” la fereastră.

Cei de dincolo de geam izbucniră, ca de obicei:

- A venit Tătunu, a venit Tătunu exclamări care, mai totdeauna, aveau ca țintă directă mai ales conținutul pachetelor ce se legănau ademenitoare de degetele mâinii lui Tătunu.

Și degrabă, aceste gânduri se dădură pe față, topite în obișnuita întrebare:

- Ce ne-ai adus? Ce ne-ai adus?

Adesea, îi păștea deziluzia pe copii, în aceste pachete fiind cine știe ce lucruri fără însemnătate pentru ei. Dar, de cele mai multe ori, invazia lor asupra lui Tătunu dădea la iveală tot felul de lucruri uimitoare.

Tătunu ridica disperat mâna cu pachetele în sus, strigând: „Nu vă atingeți!...” - și râdea, împresurat de

atacatori. Unul lua repede un scaun pe care se urca, spre a ajunge la râvnita pradă, celălalt se atârna, dintr-un salt, de brațul cu pricina – și cerca să se cațere până la aceeași țintă, care-l făcea să-i lase gura apă, iar Elvira, mai dezarmată din pricina vrâstei ei fragede, se mărginea să cuprindă cu brațele-i rotofeie unul dintre picioarele lui Tătunu – pe care uneori, ca să poată nădăjdui la un succes mai grabnic, îl mușca subțire cu ascuțiții ei dinți de șoricel nebun.

Atunci, Tătunu cerea ajutoare:

– Maria lui Tătunu, sări de mă scapă, nu mă lăsa!...

Maria se prefăcea că vine să aducă o apărare, dar râsul ei dovedea că aceasta este numai o intenție.

– Lăsați pe Tătunu, copiii!... – dar aceste vorbe răsunau tocmai dimpotrivă: „Nu-l lăsați, copiii!...”

Asediul se termina totdeauna printr-o „încălecare” a celor trei pe „fortăreață” – și o furibundă rupere a învelișurilor miraculoaselor pachete.

Acum, Maria lui Tătunu aducea la geamul unde venise să cuprindă în brațele ei pe cei trei copii uimiți de fulgii proaspeți, și o „burtică mare-mare”, în care – cine putea ști? – era încă un frățior sau o surioară a lor. Dar copiii nu știau și nu bănuiau nimic, cu toate că Tătunu, ori de câte ori venea din oraș în vremea din urmă, întreba mereu pe mama:

– Maria lui Tătunu, ce face copilașul cel ascuns?

Copiii întrebaseră – și Tătunu, într-un fel oarecare, le făgăduise încă un frățior, dar care acuma stă ascuns, undeva, pe după o ușă. Gan, ca unul care voia să se lămurească, cercetase toate „după-ușile”, dar nu aflase nimic. Nel, mai visător, lăsase vorbele lui Tătunu fără nici

3. NEL...

Opaitul ardea încet, pâlپându-și lumina gălbuie pe pereții odăii scunde. Focul din cuptor se trecuse, iar acum jarul începea să se acopere de cenușă. În colțul din fund, un pat simplu de țară păstra încă urma celui care stătuse întins pe el. Lângă cuptor, un mic spălător străin acelei încăperi odihnea sub acoperișul unui prosop lat, bătut în flori roșii și albastre. Pe jos, lut proaspăt, pe pereți, var curat, la ferestre, mici perdele de stambă străvezie. Afară, noapte și viscol... Huiiau nemărginirile ca urlete de fiare din Apocalips, căutând inimi ca să le înspăimânte de moarte... În satul cuprins de înnoptare la ceasul acela, oștenii dormeau, îngrămădiți prin strâmtele odăi – sau mureau... Se știa după aceea că, dimineața, cei ce nu muriseră scoteau afară, pe prispă, pe cei care muriseră în vremea nopții. Îi așezau acolo ca să vie sanitariii să-i ridice, dacă nu cumva de-aseară până atunci nu căzuseră în boală și ei. Așa că, uneori, morții de pe prispe așteptau o zi-două să vină cineva să-i ridice. Noroc că era un frig cumplit, care le ținea o tovarășie binefăcătoare. Storși de boală și țepeni de moarte și de frig, ei păreau de lemn. De se lovea cineva de ei, sunau ca butucii... Iar în noaptea următoare, supraviețuitorii se culcau iarăși, unii peste alții, în încăperile supte de aer, având pe cei morți pe prispă ca niște santinele ale morții, stând cu fața la stihile din văzduhuri, în care se plimbau nesupărate cruntele arii ale vântoaselor...

A doua zi, alți ostași se adăugau acestor santinele tăcute și înghețate.

Tătunu, stând la măsuța de lângă cuptor, privea spre focul ce se acoperea de spuză – și se gândea la priveliștile acestea neobișnuite, pe care în câteva zile și nopți de mai înainte le avusese, mergând prin noroaiele și zăpezile fără nume, pe la căsuțele din marginea satului moldovean. Nu-i venea să creadă... Le vedea aieva, își simțea sufletul stors de milă și de mâhnire, dar când se întorcea în odăița lui din curtea bisericii, mintea nu-i putea primi ca adevărate aceste priveliști ciudate și crude.

Căzut cu fruntea pe mână, Tătunu se gândea din nou la acestea, în singurătatea desăvârșită a odăii, în care-și ducea viața de mai bine de-o lună de zile – și parcă, nici pe sine însuși nu se mai cunoștea. Un alt om luase locul celui de mai înainte, trecutul părea al altuia, sufletul căpătase alte contururi și se întinsese și pe alte meleaguri, necunoscute până atunci... Chiar mila și înduioșarea erau altele, iar cugetul se făcuse mai rece, mai iscoditor, cercetând locuri pe care mai înainte nici nu le bănuia.

Avea în față, pe măsuța strâmtă, caietul lui de însemnări de campanie, în care, când și când, își trecea unele însemnări și popasuri, unele gânduri răzlețe asupra vieții și asupra morții, un răboj de nimeni știut, pornit a-l face în clipa când în suflet i-au apărut unele lumini noi, unele scânteii cu o sclipire nemaiavută până atunci.

Voise în mai multe rânduri să înceapă a scrie – dar vântoasa adusese mici snopi de zăpadă la geamul strâmt al odăii – și Tătunu se trăsese din acele gânduri. Aținti urechea la huietul neîntrerupt de afară – și avu părerea

În noaptea aceea plină de huiete, când ieșise de laopotă, Tătunu gândi la toate acestea mai înadins, având în urechi vorbele sparte ale ofițerului, trecut cu băutura. „Ce fel de Dumnezeu este acela, care îngăduie mizeria asta?”

Vorbele acestea nu numai că nu-l depărtau de locul de care sufletul său se apropiase în vremea din urmă, dar îl îmbrânceau mai tare spre el, dându-i o neașteptată mângâiere. „Dar ce-i vinovat Dumnezeu de toate acestea?” Cu câteva zile mai înainte, trecuse pe la un cuptor de deparazitare – și stătuse de vorbă cu un brancardier care băga în cuptor clădărie de „efecte” militare, doldora de păduchi. Îi arătase un mundir, care din negru se făcuse sur, de mulțimea gângăniilor aciuat pe el. Și omul îi zise, arătându-i mundirul: „Iaca, așa-i plin sufletul nostru de toate jivinele păcatelor...” Și Tătunu îl întrebă: „Ce suntem noi vinovați de acestea?” Brancardierul îl privi aproape chiorâș – și-i răspunse cu glas rășghit: „Da' cine să fie vinovat? Noi, numai noi suntem vinovați de lucrușoarele aistea păcătoase... Păcatele noastre, numa' și numa' păcatele noastre...” Și pe urmă, brancardierul n-a mai scos o vorbă din gura lui strânsă și uscată ca o pungă. „Prin urmare, noi suntem vinovați...” – cuvintele acestea le auzea limpezi și poruncitoare Tătunu, în cugetul lui potolit și apărat. Închipuirea, din nou, se popula atunci de vedeniile puhoaielor ce se trăgeau spre locurile acelea. Fiecare, ducând cu sine puzderia de păcate. De data aceasta, deasupra convoiului nesfârșit se înălța încet și o pajură de lumină. În duhul lui Tătunu, cerul începea să se sfâșie – și în vânățul străfund se iveau ochiuri de cer albastru. „Ce e vinovat Dumnezeu de toate acestea?” Nu, nu, răspundea

cugetul lui Tătunu, El stă mahnit deasupra noianului de greșeli – și zice: „Tu, omule, n-ai ascultat de Mine – și de aceea, iată unde ai ajuns...” O nesfârșită mângâiere se coborî în sufletul lui Tătunu când vorbele acestea, încărcate de milă, picuraseră în mintea lui. Îi venea să se ducă la ofițerul acela și să-i spună și lui mângâietoarea veste: „Dumnezeu nu poate fi decât bun... Desigur...” Gândul se mărea neconținut, aducând alte lămuriri și întemeieri. „Noi suntem răi și păcătoși, în noi este izvorul cel otrăvit...” O liniște bună se coborî în încăperea sufletului, curățită de păianjenii îndoielii. Într-o după-amiază viforoasă, pe când cugeta la aceste lucruri, trecu prin dreptul casei convoiul știut. Privind pe geam, Tătunu fu pătruns până în adâncuri de înduioșare și milă. Înserarea cernea păienjenis de umbre, fulgi mari pieziși băteau împotriva convoiului. Un soldat ducea în frunte o cruce. Nu mai era nici trompet, nici preot. Doi gropari veneau după car. Lădoiul avea la sine numai un singur lemn omenesc. Atunci, deodată, în încăperea sufletului năvăli o cumplită milă, pânda de lacrimi coborî peste privire. Dar cum stătea și privea așa, iată că tabloul se prefăcu... Cel ce purta crucea nu mai era un soldat, ci Altcineva... Avea hlamidă sfâșiată, trup istovit sub cruce, spini pe frunte... Iar, după el, mulțimea se mărise... Venea popor și oșteni... Se auzeau urlete și strigăte... Ca în noaptea aceea, când stătea cu Maria și cu bădia Tuderiță, pe treptele casei lui... Dar acum, chipul de durere parcă se țesea și din duhul lui, din toate faptele din urmă, din toate durerile, din toate greșelile, din toate năzuințele lui... Și, deodată, cel ce purta crucea întoarse spre el o privire... Vastă cât întregul

sens al existenței miloasă, cât mila oamenilor laolaltă și iubitoare, cum numai cineva dinafara vieții omenești poate avea și dăruii... înlemnit, la geam, Tătunu nu-și mai putea opri șuvoiul de lacrimi... Plângea foră oprire... Nu erau de mâhnire, nu erau de tristețe, ci erau de păreri de rău – și așteptare de nădejde... Ca un hipnotic, își aruncă pe umeri mantaua – își luă căciula – și ieșind în grabă pe ușă, porni prin zăpadă spre tristul convoi al soldatului mort. Fără să spună un cuvânt, se alătură celor doi gropari – și merse încet după lădoi. Stătu apoi de față la îngroparea mortului, tăcând necurmat. Viforul îi pâlmuia obrazii, dar el nu-l simțea, picioarele îi înghețaseră, dar el nu le simțea, ci numai gândul stătea neclintit pe același prag, de pe care zărea o altă viață: „Păcatele mele, păcatele mele...” Întorcându-se acasă, ca apăsător în copleșire de simțământ nou care-i năvălise în toată ființa. Tătunu se lăsă în genunchi la marginea patului lui simplu de pribeag – și, plângând, își ceru iertare, pentru întâia dată în viață: „Iartă-mă, Doamne, pentru toate greșelile, pentru toate uitările, pentru toate trufiile, pentru toate minciunile, pentru toate spurcăciunile, pentru toate păcatele, pe care și le văzuse în crucea pe care o ducea Acela, în mila care se desprindea din întreaga lui făptură, în dragostea care venea năvalnică din inima lui.

Opaițul iar pâlpa ca un duh al odăii, iar focul se acoperise de tot de cenușă.

Trecuse o bună bucată de vreme de la acestea, iar iarna se ținea mereu în încăpăținarea ei geroasă, laopotă se auzeau din nou vorbe de răzvrătire, convoiurile spre ograda bisericii urmau același drum, iar clopotul

bătea tot așa, rar, într-o dungă... Prin case, oștenii dormeau păziți de santinele moarte, noroaiile erau parcă și mai străfunde, trecutul venea neconținut în ape de aduceri aminte, care răscoleau sufletele ostenite, cerul rămânea neconținut mâniat, închis, vânăt, plin de zăpadă. Dar în sufletul lui Tătunu, pajura de lumină își desfăcea din ce în ce mai mult, din ce în ce mai cuprinzător aripile ei de mângâietoare adăpostire. Rămânea uneori vreme prelungită sub potop de întrebări imputătoare: „Cum am putut sta atâta vreme fără cunoașterea aceasta? Nu merit eu o și mai mare pedeapsă decât alții, eu, care aș fi putut veni mai curând la înțelegere?” Și-i plăcea să se învinuiască, să se facă propriul lui judecător, să-și afle, în cotloane ascunse, greșeli pe care până atunci sau nu le mai știuse, sau le ținuse drept fără însemnătate, să le aducă acum în lumină – și să le jertfească în focul curățitor al părerilor de rău neîntristătoare. După care, sufletul lui, ușurat ca balonul de leș, se ridica mai sus, în înălțimea de la care priveliștea lumii era alta, mai largă, mai plină de serios înțeles, mai aproape de-o putere care atâta îți cere: să te scuturi cât mai mult de țărână, ca să te poți înălța cât mai sus. Un surâs de îngăduință îi mângâia fața sufletului, cugetând de câte ori se crezuse în afară de toate acestea. Îi veneau acum unele înfățișări din timpul trecut, care-l mânău, arătându-l sieși ca pe un încrezut, care poate săvârși singur toate faptele vieții acesteia – și a da toate răspunsurile desăvârșite la toate întrebările existenței. Își aducea aminte de clipele când mersese pe buze de prăpastie – și când stătuse să cadă. Acum abia înțelegea că în clipele acelea veghease deasupra lui, deasupra

vieții lui o putere alta decât a lui, care, în planul ei, avea voia de a-l scăpa, pe el și pe ai lui. Abia acum simțea toată virtutea unei asemenea puteri – și mângâierea caldă pe care o coboară asupra firavei existențe omenești. Tablourile de moarte care-l înconjurau de toate părțile, în loc de a-i slăbi toate aceste bogății câștigate în vremea din urmă, i le măreau. „Lasă-mi mie grijile acestea, nu te întreba, nu te uimi, nu te spăimânta... Lasă-te pe tine însuși mie...” Și în șoapte neauzite de nimeni, Tătunu în multe miezuri de noapte zisese: „Mă las, Doamne, mă las Ție...” O pace în restrîște, ca o mângâiere a mângâierilor se lăsase pe cuget, pe suflet, pe inimă, pe aduceri-aminte, pe necazuri, pe greutăți, pe întreaga lui ființă recâștigată luminii.

Stătea cu creionul în mână ca să scrie toate aceste gânduri în carnetul lui de însemnări, când, ca un porumbel alb, venit din văzduhul imaterial, chipul senin și candid al lui Nel se așează pe pragul gândului.

„O, Nel...” – și Tătunu, dintr-odată cu lacrimi pe obraz, șopti: „Cât trebuie să-ți mulțumesc eu ție, o, Nel al lui Tătunu!” Păru că-l are alături în noaptea plină de huietele vântoasei – și ca să nu-l piardă, începu să scrie pe hârtia care-l aștepta, șoptind mai departe: „Nel, rămâi lângă mine...”

„Mario, către tine mi se duc gândurile și în această noapte plină de zăpadă și de vântoase. Te văd necontenit stând pe treptele de la intrare, privindu-mă cum plec și vă las... Pe fruntea ta stă, nemișcată, o lumină vagă, iar ochii tăi parcă sunt și mai mari ca de obicei. Așa te văd și în clipa aceasta când scriu aceste rânduri, într-o

depărtată căsuță de țară, dintr-un sat al pribegiei noastre. Privesc în urmă, Mario, și văd ca în ape de vis, drumul de până acum... Tu, copiii, casa, vremea... Câte s-au schimbat!... Dar mai ales, cât s-a prefăcut sufletul meu... Abia acum înțeleg unele lucruri, abia acum mi s-au deschis ochii asupra unor înțelegeri, din urmă. Mergeam alături de ele, dar nu le cunoșteam. Desigur, multe flori frumoase culegeam noi pe drumurile zilelor noastre, dar peste zidul neînțelegerii noastre și al nevederii noastre se afla o grădină cu florile acelea fără asemănare, care nu veștejesc niciodată. Mergeam pe lângă zidul acesta, crezând că nimic nu poate fi dincolo – și îndestulându-ne cu puținul ce culegeam dincoace, dar iată că în zidul acesta s-au făcut spărturi, și uimiți, am putut vedea ce este dincolo de el. Faptele din urmă, durerile și suferințele cele mari, răsturnările și prăbușirile grele, au dărâmat pentru unii zidul – și le-au dat vedere slobodă spre grădina cea plină de lumina care nu înserează niciodată...

Gândul mi se întoarce spre păduricea de la Mihai Bravul, unde se află un mormânt scump. O, Mario, ziua aceea de toamnă ploioasă, petrecută pe piscul cel mai înalt al durerii, avea să fie și ziua unor alte începuturi. După ce avioanele au plecat lăsând ruperi, moarte, bălți de sânge, m-am trezit stând în genunchi lângă trupul lipsit de viață al copilului nostru. Nu avea nici o rană, era întreg în totul, numai la colțul buzelor înroșea puțin sânge. Și nici chip de mort nu avea, o față liniștită, cu o părere de zâmbet pe ea... Zâmbetul lui... Dormea. Cred că numai huietul groaznic și sfâșierile aerului au fost pricinile morții lui. I-am simțit neconținut mâna lui

caldă într-a mea. N-a zis nimic, nu l-am văzut spăimântat. Dimpotrivă: chipul lui era senin, cel de obicei, părând că se gândește la cele dragi lui. Ființa îi era ca într-o plăcută așteptare, părea că nu-l surprinde deloc cele ce, cu atâta durere și sânge, se petreceau în fața lui. El era deasupra lor... Nu-l atingeau. El plutea în altă lume, a bunătății și-a altui loc... Ți-aduci aminte de vorbele doctorului nostru: „Nu-i pentru lumea asta Nel...” Atunci, în păduricea de la Mihai-Bravul, mi-am dat seama lămurit de adevărul cuvintelor acestea. Din clipa izbucnirii războiului – și până în aceea când stăteam în genunchi și-l priveam, sufletul meu a fost în cea mai cumplită clătinare când mă gândeam la el. Vedeam întreaga tragedie a stării lui – și mi-aș fi dat bucuros viața să-l scap. Și iată că el pleacă în felul acesta!... Mario, iartă-mă, dar voi zice: El trebuia să plece, fiindcă a fost chemat. Am simțit și am înțeles aceasta acolo, lângă trupul lui neînsuflețit. Crede-mă că durerea ce aveam atunci nu se aseamăna deloc cu cele obișnuite. Era mai mult o îndurerare pentru mine, pentru tine, pentru țărna aceasta neputincioasă a trupurilor noastre, dar, în adânc, sufletul meu simțea și bucuria albă, ca din altă lume, a unei eliberări. Tare aș vrea să înțelegi tu, Mario, acest lucru nou, această priveliște în grădina de dincolo de zid. Am ales, pe urmă, un loc deoparte, sub un tei – și acolo, dimpreună cu ordonanța lui și cu câțiva soldați, i-am săpat mormânt. L-am așezat, fără sicriu, pe pat gros de frunze – și l-am acoperit cu alt strat de crengi tinere de tei și de arțar, încărcate de frunzar bogat. Soldații i-au cioplit o cruce, pe care eu am scrijelat cu un fier înroșit: Nel. Le făceam toate acestea cu liniște, având sufletul înfiorat de cumintea bucurie

a eliberării lui. Când am plecat de-acolo, am simțit clar și adânc că Nel merge cu mine, ca un înger proteguitor, ca o umbră dulce care, peste toate cele ale ceasului, îmi ține tovărășie nedezlipită.

Înțeleg acum că el trebuia să plece, nu mai avea la ce să întârzie aici. El a plecat, Mario.

Aș putea oare, în cuvinte obișnuite, să arăt, fără să par un înșelător, câtă recunoștință păstrez pentru toată înțelegerea pe care mi-a dat-o plecarea lui Nel? Mă tem, Mario, că chiar tu, care de-atâta vreme îți contopești viața cu a mea, să nu mă judeci greșit – sau să aluneci spre gândul că durerea mare ce-am suferit mi-a abătut mintea spre făgașe rătăcite. O, Mario, nimic din toate acestea... Și iar, n-aș vrea să crezi că zic acestea spre a lua nu știu ce înfățișare de stearpă filosofare trufașă. Nu, nu, nici aceasta... Ci e ceva foarte simplu. Îți voi spune... Durerea cea lumească pentru Nel, firește, este – și va rămâne durere cât inima îmi va bate. N-ar fi deloc firesc să fie altfel. Dar durerea aceasta, dacă ar rămâne numai atât (cum și rămâne de obicei), ar fi o pricină de rătăcire, de alte dureri mai mari. O, cât de jalnică mi-ar apărea moartea lui Nel dacă totul s-ar opri aici. În păduricea de la Mihai Bravul însă, s-a petrecut altceva. Eu am simțit (atunci mai confuz, pe urmă, clar de tot) că o mână bună se apleacă asupra copilului meu și-l răpește la sine... Am simțit că El l-a chemat... O, de mult, de când el era copilul visător, de când zăcea pe patul suferinței, de totdeauna, deasupra ființei lui stătea glasul neauzit al chemării aceasteia... În preziua faptului, noaptea, mergând spre Dunăre, eu însumi am cercat să văd de nu pot auzi această chemare.

N-am auzit-o, dar ea era. În clocotul trăsnetelor din gară, iată că chemarea s-a făcut faptă. Până în adâncul ființei mele, Mario, am simțit că Dumnezeu însuși l-a răpit din vălmășagul patimilor omenești. Durerea zace în ciolanele noastre neputincioase, dar oare duhul mai poate rămâne la cele de jos, când plecarea aceasta este săvârșită ca urmare a chemării de sus? Să ne răzvrătim, rămânând în putregaiul durerii nerodnice sau să prefacem acest putregai în loc rodnic, sădind în el semințele ascultării, din care vor ieși florile sfinte ale nădejzii? Putem oare să nu ne supunem chemării lui Dumnezeu?...

Mi se părea că-L cunosc pe Dumnezeu, dar nu-L cunoșteam, Mario. Înțelegerile cele de pe urmă tot el, Nel, mi le-a dat. O, copil bun al lui Tătu... Căci, pe urmă, mergând cu duhul pe cărările de lumină ale ascultării, însoțit de el, am ajuns la cetatea minunată. Am bătut – și am intrat. Și am stat, în ceasuri de tragere în sine, copleșit sub lumina orbitoare – și m-am lăsat în voia Celui care mă aștepta. Noi, Mario, suntem nefericiți crezând că vom afla fericirea lăsându-ne robi nouă înșine – și adesea nici până închidem ochii nu vedem că fericirea nu poate fi decât una singură: să scăpăm de noi înșine și să ne lăsăm în voia lui Dumnezeu. Îmi spunea odinioară bădia Tuderiță acestea, dar eu nu le înțelegeam, nu eram în stare să le înțeleg, credeam că nici nu trebuie să le înțeleg, de vreme ce eu înțelegeam altfel. N-aș avea îndrăzneala (care ar doborî toate) dacă aș zice că acuma înțeleg totul în deplinătatea lui. Nu... Dar știu ceva: zidul a fost străpuns – și eu văd dincolo de el. E de ajuns... Poate că nici nu-i dat să înțelegem totul prin slaba minte aceasta,

a noastră, stricată în vederea și în înțelegerea ei de atâtea murdării și păcate, ci numai să simțim, să înțelegem prin simțire, să cuprindem cu inima, aceea ce mintea nu poate cuprinde...

Și prin cine m-a făcut Dumnezeu să-L aflu, decât prin Nel, prin copilul meu? Și cum aș mai putea vreodată să mă ridic potrivit plecării lui, punând înainte durerea mea de tată? Ce fel de tată aș mai fi? Cum aș putea face acest lucru? Iar făcându-l, eu să rămân aici, jos, neînțelegător, numai cu stârvul durerii în brațe... Cine e înțeleptul acela să săvârșească o asemenea faptă?

Mario, cât aș vrea – și ce fericit aș fi să înțelegi aceste lucruri scumpe sufletului meu.

Plânge-l pe Nel pentru durerea ta de mamă, dar înalță-ți duhul spre înțelegerile acestea mulțumind lui Dumnezeu pentru chemarea ce-a făcut copilului nostru.

Amândoi băieții lui bădia Tuderită au căzut...

Cât aș vrea să-l am alături, ca să-i ascult cuvintele... Îl simt aproape de cugetul meu și încă mai drag îmi este acum..."

În odăița mică era o tăcere necurmată.

Opașului i se micșorase feștila, umbrele și luminile jucau slab pe pereții scunzi. Afară vântoasele căzuseră – și, slab, o cântare de cocoș se auzi, departe... Îi răspunse alta – și alta...

Tătunu le ascultă, stând cu fruntea în palmă. Simțea o oboseală plăcută – și respiră din adânc. Privi în jur ca pentru a căuta ceva. Căzu iar cu fruntea în palmă. Ființa lui, lăuntrul ei luminat de gândurile înseninătoare, simțea nevoia unei revărsări. Bogăția viziunilor din întreaga seară petrecută acolo, la măsuta din odaia tăcută, se cerea